

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

PaedDr. Mgr. Mária Tutokyová

Letom svetom

Globálne vzdelávanie na hodinách literatúry

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Prešov
2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: PaedDr. Mária Tutokyová

Kontakt na autora: ZŠ s MŠ Terňa, maria.tutokyova@gmail.com

Názov OPS/OSO: Letom svetom /Globálne vzdelávanie na hodinách literatúry

Rok vytvorenia 2014

OPS/OSO: X. kolo výzvy

Odborné stanovisko vypracoval: Mgr. Ján Benko, PhD.

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov národného projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

Globalizácia, globálne vzdelávanie, EUR, slovenský jazyk a literatúra

Anotácia

Práca – osvedčená pedagogická skúsenosť je venovaná téme globálneho vzdelávanie na hodinách literatúry v 5. až 9. ročníku základnej školy. Práca je členená na dve časti – teoretickú a praktickú. Teoretická časť poskytuje teoretické východiská o globálnom vzdelávaní. Praktickú časť tvorí 5 námetov vyučovacích hodín, pre každý ročník jedna vyučovacia hodina. Vyučovacie hodiny sú koncipované stratégiou učenia EUR (evokácia – uvedomenie – reflexia) – trojfázovým modelom učenia.

Zámerom práce bolo poskytnutie v praxi overených vyučovacích hodín globálneho vzdelávania na hodinách literatúry.

Akreditované programy kontinuálneho vzdelávania

Názov akreditovaného vzdelávacieho programu KV	Číslo akreditovaného vzdelávacieho programu KV
Metodika výučby slovenského jazyka a literatúry v rámci nových pedagogických dokumentov	45/2010-KV
Globálne rozvojové vzdelávanie	270/2010-KV
Globálne vzdelávanie a jeho aplikácia v edukačnom procese	917/2012-KV

OBSAH

ÚVOD	5
1 OPIS OSVEDČENEJ PEDAGOGICKEJ SKÚSENOSTI.....	7
2 GLOBÁLNE VZDELÁVANIE	9
2.1 Charakteristika globálneho vzdelávania	9
2.2 Ciele a kompetencie globálneho vzdelávania	11
2.3 Princípy globálneho vzdelávania	12
2.4 Hlavné témy globálneho vzdelávania	14
3 VYUČOVACIE HODINY	17
ZÁVER	25

ÚVOD

Súčasný rýchlo sa meniaci svet je poznačený a ovplyvnený množstvom faktorov, ktoré vzájomne prepájajú všetky regióny sveta.

Otvorenosť voči novým poznatkom, aktívny prístup k riešeniu problémov, orientácia v súčasnom globalizovanom svete, samostatné rozhodovanie na základe správne vyhodnotených informácií, porozumenie pre problémy iných ľudí sú cestou, ktorá vedie k zlepšeniu a skvalitneniu života všetkých ľudí.

Cieľom globálneho vzdelávania je pripraviť mladých ľudí na život v súčasnom svete a rozvíjať u nich kompetencie, ktoré im umožnia stať sa informovanými a aktívnymi občanmi prijímajúcimi zodpovednosť za seba, za svoje konanie i za svoje široké okolie (Nádvorník, Volfová, 2004).

Cieľom tejto práce je priblížiť pojem globálne vzdelávanie a zároveň poskytnúť pedagógom vyučujúcim slovenský jazyk a literatúru na nižšom strednom vzdelávaní ukážky vyučovacích hodín z oblasti globálneho vzdelávania, ktoré by mohli využívať vo svojej každodennej edukačnej praxi.

Práca sa člení na dve časti – teoretickú a praktickú. Teoretická časť poskytuje teoretické východiská o globálnom vzdelávaní – vymedzuje základné pojmy, ciele, kompetencie, princípy a hlavné témy globálneho vzdelávania. V praktickej časti sú uvedené námety vyučovacích hodín, pre každý ročník jedna vyučovacia hodina. Vyučovacie hodiny sú koncipované stratégiou učenia EUR (evokácia – uvedomenie – reflexia) – trojfázovým modelom učenia.

1 OPIS OSVEDČENEJ PEDAGOGICKEJ SKÚSENOSTI

Osvedčená pedagogická skúsenosť „Letom svetom /Globálne vzdelávanie na hodinách literatúry“ predstavuje námety vyučovacích hodín globálneho vzdelávania, ktoré boli navrhnuté pre:

- **vzdelávaciu oblasť:** Jazyk a komunikácia,
- **vyučovací predmet:** slovenský jazyk a literatúra,
- **typ školy, ročník:** základná škola, 5 - 9. ročník.

Vychádza zo štandardov slovenského jazyka a literatúry. Zároveň využíva a prepája vedomosti z ostatných humanitných predmetov.

Ciel'ovou skupinou, na ktorú je osvedčená pedagogická skúsenosť zameraná, sú:

- **kategória pedagogických zamestnancov:** učiteľ,
- **podkategória:** učiteľ slovenského jazyka a literatúry pre nižšie sekundárne vzdelávanie.

Túto osvedčenú pedagogickú skúsenosť však môžu využiť aj ostatní pedagógovia humanitných predmetov nižšieho sekundárneho vzdelávania.

Hlavným cieľom práce bolo na základe odborných a vlastných poznatkov a skúseností prostredníctvom navrhnutých vyučovacích hodín globálneho vzdelávania v predmete slovenský jazyk a literatúra poukázať na to, že globálne vzdelávanie má svoje opodstatnenie aj na hodinách slovenského jazyka a literatúry, napomôcť rozvoju komunikácie, kreativity, kritického myslenia, umožniť zamyslieť sa nad globalizáciou súčasného sveta a nad úlohou a zodpovednosťou jednotlivca v tomto procese, zamyslieť sa nad dôsledkami pasivity a ľahostajnosťou voči lokálnemu i celosvetovému daniu, lepšie si uvedomiť komplexnosť procesov v spoločnosti.

Čiastkové ciele:

- zvýšiť samostatnosť, aktivitu a záujem žiakov získavať nové vedomosti a zručnosti,
- vytvoriť priestor na sebarealizáciu a asertivitu žiakov,
- zlepšiť klímu v triede,
- vytvoriť plynulý komunikačný tok medzi žiakom a kolektívom,
- posilniť vzťah žiak – učiteľ,
- aktívne zapojiť každého žiaka - individuálne alebo v skupine,
- podporiť rast osobnosti, samostatnosti a zodpovednosti žiakov,
- rozvíjať toleranciu, ústretovosť ale aj schopnosť byť kritický k iným,
- chápať potreby a postoje iných,
- odbúrať stereotypné memorovanie,
- podporiť logické, ekonomické a kooperatívne myslenie u žiakov,
- rozvíjať kritické myslenie,
- podporiť samostatnú, tvorivú a iniciatívnu prácu žiakov,
- rozvíjať komunikačné schopnosti žiakov,
- orientovať sa v množstve poznatkov a informácií.

Odporúčania pre pedagogickú prax:

- prepojiť globálne vzdelávanie s preberaným učivom daného predmetu,
- využívať príbehy,
- diskutovať o problematike,
- vytvoriť dostatočný priestor na pochopenie a reflexiu,
- odporúčaný postup reflexie: reakcia žiakov na zážitok, vysvetlenie prečo žiaci reagovali tak ako reagovali, ako možno tieto poznatky z konkrétnej aktivity vzťahnúť na širší kontext, ako môžu využiť to, čo sa naučili,
- využívať medzipredmetové vzťahy,
- zamerať sa na nové edukačné postupy a metódy.

Ako najväčší handicap som počas realizácie týchto vyučovacích hodín vnímala časové obmedzenie (45 minútová vyučovacia hodina). Bolo by vhodné a pre témy globálneho vzdelávania určite prínosné, ak by sa im mohol venovať väčší časový priestor (minimálne 60 minút, ideálnejšie by bola dvojhodinovka). Vtedy by bolo možné ponechať dostatočný časový priestor na reflexiu, ktorá je pri takomto type vyučovania veľmi potrebná a prínosná a zvyčajne vždy ju bolo potrebné istým spôsobom „násilne“ ukončiť, čo bolo na škodu pre žiakov. V prípade zvýšenej časovej dotácie by bolo tiež pre žiakov zaujímavé a prínosné, ak by sa do fázy uvedomenia vsunuli aj rolové hry, resp. iné aktivity, kde by mohli danú problematiku „prežiť na vlastnej koži“.

2.GLOBÁLNE VZDELÁVANIE

„Globálne vzdelávanie je učenie, ktoré ľuďom pomáha vidieť a pochopiť podstatu dnešného sveta, a zároveň ich povzbudzuje k tomu, aby do neho priniesli viac spravodlivosti, rovnosti a ľudských práv pre všetkých.“

(Maastrichtská deklarácia o globálnom vzdelávaní, 2002)

Žijeme vo svete, v ktorom nás voľný pohyb ľudí, financií a informácií spája s ľuďmi žijúcimi vo vzdialených krajinách viac ako kedykoľvek predtým. Budúce smerovanie medzinárodného rozvoja, politiky či nášho zaobchádzania so životným prostredím závisí na našich každodenných rozhodnutiach. Na tieto výzvy by mali v 21. storočí reagovať aj školy.

2.1 Charakteristika globálneho vzdelávania

Globalizácia je termín, s ktorým sa stretávame v každodennom živote veľmi často. Samotný pojem sa objavil na začiatku 60-tych rokov dvadsiateho storočia, keď sa začali vnímať nové kvantitatívne i kvalitatívne zmeny vo vývoji sveta. Pojmom globalizácia označujeme množstvo rôznorodých ekonomických, technologických, sociálnych, kultúrnych a politických aspektov, ktoré sa vzájomne podmieňujú a ovplyvňujú, tvoria podstatu procesov fenoménu spoločnosti (Exnerová, in: Suchožová, 2007).

Globálne vzdelávanie vnímame ako vzdelávanie, ktoré zdôrazňuje globálny kontext v učení. Prostredníctvom neho dochádza u žiakov k zvyšovaniu povedomia o globálnych témach, ktoré sa týkajú každého jednotlivca, k rozvoju ich kritického myslenia, k hlbšiemu porozumeniu témam, ktoré sa týkajú celého sveta. Globálne vzdelávanie nabáda (nie však núti – jeho podstata nie je normatívna) k aktivite a snahe tvorivo prispieť k riešeniu.

Globálne vzdelávanie je koncept, ktorý v sebe spája viaceré učebné látky, vrátane environmentálnej výchovy, výchovy k ľudským právam, rozvojového vzdelávania a ďalších učebných látok, a do učebného procesu ich dostáva prostredníctvom takzvanej globálnej dimenzie predmetov.

Globálne vzdelávanie je proces, ktorý hľadá odpovede na zložitú realitu dnešného života v globalizovanom svete. Je to spôsob takého vzdelávania a učenia, ktorý skutočne zodpovedá aktuálnym životným potrebám a nabáda k zodpovednosti, nielen za jednotlivca, ale i za náš spoločný svet formou delenia sa o svoje skúsenosti, ponaučenia a stratégie pre kvalitnejší a hodnotnejší život. (Lysý a kol., 2007)

Globálne vzdelávanie charakterizuje Návojský (2008) ako dynamický, interaktívny proces, ktorého cieľom je dosiahnutie komplexných vedomostí o rozvojovej problematike a vzájomnej súvislosti medzi lokálnymi a globálnymi problémami, podpora interkultúrneho porozumenia, podpora sociálnych zmien, ktoré by viedli k rovnosti, spravodlivosti a solidarite, k podpore práv a povinností pre každého jednotlivca, ktorý by mal prispieť k trvale udržateľnému rozvoju.

Globálne vzdelávanie je podľa Nádvorníka, Volfovej (2004) celoživotný vzdelávací proces, ktorý:

- informuje o živote ľudí žijúcich v rozvojových a rozvinutých krajinách a umožňuje ľuďom pochopiť súvislosti medzi ich vlastnými životmi a životmi ľudí na celom svete,
- uľahčuje pochopenie ekonomických, sociálnych, environmentálnych, politických a kultúrnych procesov, ktoré ovplyvňujú životy všetkých ľudí,
- rozvíja schopnosti, ktoré umožňujú ľuďom aktívne sa podieľať na riešení problémov,
- podporuje hodnoty a postoje, ktoré umožňujú ľuďom aktívne sa podieľať na riešení problémov na miestnej, regionálnej, národnej a medzinárodnej úrovni,
- smeruje k prijatiu zodpovednosti za vytváranie sveta, kde majú všetci ľudia možnosť žiť dôstojný život podľa svojich predstáv.

Globálne vzdelávanie svojou podstatou presahuje hranice Slovenska a odhaľuje súvislosti medzi nami a menej či viac vzdialenými časťami sveta. Zároveň nás však o týchto súvislostiach nielen učí, ale nás na ne nabáda aj reagovať. Obsahovo a koncepcne ide o alternatívny pohľad na vzdelávací proces ako taký. Vychádza z presvedčenia, že to, čo (sa) učíme a ako (sa) učíme, by malo v priamom prenose odrážať zmeny, ktoré sa dejú vo svete.

Cieľom vzdelávania by pritom nemali byť len samotné znalosti o problémoch, ale i kritické nazeranie na ne a nabádanie k inovatívnej a kreatívnej účasti na ich riešení. Zároveň prichádza s novými metodológiami, ktoré pomáhajú rozvíjať najrôznejšie kompetencie, schopnosti a zručnosti žiakov, čím ich pripravuje na život vo svete, ktorý sa deň za dňom mení a kladie pred nás nové a nové výzvy.

Témy globálneho vzdelávania poskytujú priestor na zmenu postojov žiakov a posilňujú uvedomenie si vlastnej úlohy vo svete, motivujú žiakov k zodpovednosti a vychovávajú ich k osvojeniu si hodnôt aktívneho globálneho občana.

Špecifickým znakom globálneho vzdelávania je to, že impulzom k jeho vzniku neboli akademické kruhy, či školské programy. Túto formu vzdelávania uviedli do života mimovládne organizácie, venujúce sa rozvojovej pomoci, už v osemdesiatych rokoch 20. storočia. Vyvolalo to nedostatočné informovanie o rozvojovej problematike pre širokú verejnosť a školy.

Globálne vzdelávanie na Slovensku vychádza z Národnej stratégie pre globálne vzdelávanie na obdobie rokov 2012 až 2016 (ďalej len Stratégia), oficiálneho programového dokumentu prijatého Vládou SR 18. januára 2012. Stratégia je komplexný dokument, ktorý na jednej strane analyzuje status quo globálneho vzdelávania na Slovensku v rámci formálneho aj neformálneho vzdelávania a načrtáva, ktorým smerom by sa v rámci daných oblastí malo globálne vzdelávanie uberať. Zároveň identifikuje hlavných aktérov, cieľové skupiny a ciele tejto vzdelávacej alternatívy.

Cieľom Stratégie a globálneho vzdelávania ako takého, je prispieť k zlepšeniu povedomia o tzv. globálnych témach, o témach, ktoré sa týkajú každého z nás. Zároveň

by mala stratégia prispieť k rozvoju kritického myslenia a chápaniu výziev a problémov, ktorým v týchto oblastiach čelíme alebo budeme čeliť. Zámerom je motivovať ľudí k prijatiu globálnej zodpovednosti, aktívnemu globálnemu občianstvu.

2.2 Ciele a kompetencie globálneho vzdelávania

Samotná realizácia globálneho vzdelávania v školskej praxi kladie dôraz na vzťahy medzi jednotlivými vzdelávacími oblasťami a ich vzájomným prepojením. Preto čo najširšia možná integrácia v celom zábere vyučovacích predmetov i v bežnom živote školy s využitím takých metód výchovy, ktoré presahujú tradičný rámeč edukačnej praxe by mohla byť správnou cestou k dosiahnutiu cieľov globálneho rozvojového vzdelávania (Suchožová, 2007).

Hlavným cieľom globálneho vzdelávania je sprostredkovať žiakom informácie, ktoré im môžu pomôcť pri formovaní všetkých súčastí postojov pre oblasť globálneho občianstva, a tiež aj rozvíjať ich kritické uvedomovanie si sociálnych, environmentálnych, ekonomických a politických procesov vo svete.

Čiastkové ciele možno rozdeliť na tri hlavné domény:

- kognitívne ciele (vedomosti),
- afektívne ciele (postoje a hodnoty),
- psychomotorické ciele (zručnosti, schopnosti).

V rámci globálneho vzdelávania sa za východiskové domény považujú afektívne a psychomotorické ciele, pričom pri kognitívnych cieľoch sa kladie dôraz najmä na myšlienkové operácie (napríklad hodnotenie a tvorenie).

Kognitívne ciele globálneho vzdelávania

Žiačky a žiaci:

- poznajú príčiny a dôsledky najzávažnejších globálnych problémov,
- dokážu porovnať rôzne koncepcie chápania rozvojových teórií, ľudských práv,
- uvedomujú si rozdiely v ekonomickej, sociálnej a environmentálnej situácii v rôznych oblastiach sveta,
- kriticky analyzujú príčiny a dôsledky ťažkých životných podmienok ľudí žijúcich v rôznych oblastiach sveta,
- chápu vzájomnú závislosť a prepojenosť rôznych oblastí sveta a dimenzií rozvoja,
- poznajú hlavných aktérov rozvojovej spolupráce a rôzne možnosti, ako môžu aktívne prispieť k rozvoju na lokálnej i globálnej úrovni,
- vedia prečo a akým spôsobom sa uskutočňuje rozvojová spolupráca.

Afektívne ciele globálneho vzdelávania

Žiačky a žiaci:

- rešpektujú odlišné názory a pohľady na svet,
- prijímajú zodpovednosť za seba a uvedomujú si svoju úlohu vo svete, v ktorom žijú,
- uvedomujú si výhody vzájomnej spolupráce,
- solidarizujú s ľuďmi žijúcimi v ťažkých podmienkach,

- pociťujú motiváciu, aby sa aktívne podieľali na riešení miestnych problémov a prispievali k riešeniu problémov na regionálnej, národnej i medzinárodnej úrovni v situáciách, z ktorých im nevyplývajú priame výhody,
- volia zodpovedné správanie, ktoré zabezpečí trvalo udržateľný život na Zemi.

Psychomotorické ciele globálneho vzdelávania

Žiačky a žiaci:

- využívajú nástroje demokracie pri podieľaní sa na verejnom živote,
- dokážu vymedziť problém, analyzovať ho, hľadať rôzne riešenia a vybrať najvhodnejšie z nich, pričom využívajú svoje vlastné skúsenosti i skúsenosti ostatných,
- dokážu odhadnúť svoje schopnosti a nachádzať ich uplatnenie pri riešení problémov,
- uvedomujú si zodpovednosť za svoje rozhodnutie a pri riešení problémov,
- efektívne spolupracujú s ostatnými ľuďmi,
- na základe analýzy informácií si vedia vytvoriť a zdôvodniť vlastný názor,
- dokážu prijať názory ostatných a upravovať svoj pôvodný názor,
- empaticky sa vcitujú do situácie ostatných,
- myslia systémovo a hľadajú súvislosti.

Kompetencie rozvíjané prostredníctvom globálneho vzdelávania

Pri definovaní kompetencií, ktoré sa rozvíjajú u žiakov, za najdôležitejšie sa považujú tieto:

- využívať nástroje demokracie pri aktívnom zapájaní sa do verejného života,
- vidieť javy a procesy vo vzájomných súvislostiach,
- analyzovať problém a hľadať spôsoby jeho riešenia,
- využívať vlastné skúsenosti, vedomosti a skúsenosti iných pri výbere najoptimálnejšieho riešenia problému,
- vedieť spolupracovať s ostatnými pri riešení úloh,
- vedieť spracovať informácie, vytvoriť si vlastný názor, argumentovať,
- dokázať prijať názor iných,
- dokázať sa vcítiť do situácie iných,
- pociťovať za seba zodpovednosť a uvedomiť si svoju úlohu vo svete,
- dobrovoľne a nezištne sa podieľať na riešení problémov,
- uvedomovať si význam spolupráce,
- tolerovať iných ľudí, rešpektovať odlišné názory,
- prejavovať solidárnosť voči ľuďom nachádzajúcim sa v zložitých životných situáciách a podmienkach.

2.3 Princípy globálneho vzdelávania

Princípy globálneho vzdelávania tvorí 12 tipov, ktoré vznikli v poľských organizáciách Centrum Edukacji Obywatelskiej a Polską Akcją Humanitarną v roku 2010. Preklad a miernu modifikáciu a doplnenie zrealizovalo OZ Človek v ohrození.

1. Globálne vzdelávanie kladie dôraz na vzájomnú previazanosť a závislosť medzi Globálnym Severom a Globálnym Juhom, a neobmedzuje sa len na prezentáciu globálnych problémov. Pomáha zvyšovať povedomie žiakov o existencii vzájomných súvislostí.
2. Globálne vzdelávanie predstavuje globálne procesy v ich lokálnom priestore, predstavuje ich dôsledky pre obyčajných ľudí, a nie je obmedzené na prezentovanie abstraktných pojmov.
3. Globálne vzdelávanie používa aktuálny a objektívny popis ľudí a udalostí, neprezentuje existujúce stereotypy.
4. Globálne vzdelávanie poukazuje na príčiny a dôsledky globálnych javov, neobmedzuje sa na faktografiu a štatistiku. Keď hovorí o globálnych problémoch, skúma príčiny a analyzuje možné dôsledky, ktoré môžu ovplyvniť ľudí, ktorí sú s daným problémom priamo prepojení.
5. Globálne vzdelávanie poukazuje na význam jednotlivcov v reakcii na globálne výzvy; neprezentuje pocit bezmocnosti a beznádeje. Stimulujte žiakov k aktívnemu zapojeniu sa tým, že im približuje pozitívne kampane a aktivity ako aj možnosti, ako sa oni sami môžu zapojiť.
6. Globálne vzdelávanie vysvetľuje potrebu zodpovedného a dlhodobého angažovania sa v riešení globálnych výziev, jej cieľom nie je len získavanie finančných prostriedkov na dobročinné účely.
7. Globálne vzdelávanie rešpektuje dôstojnosť ľudí, nepoužíva prezentovanie drastických, necitlivých a násilných obrazových materiálov.
8. Globálne vzdelávanie podporuje kritické myslenie a vytváranie si vlastného názoru na globálne témy; nepodporuje názory len jednej ideológie a neposkytuje hotové odpovede.
9. Globálne vzdelávanie podporuje porozumenie a empatiu, nezameriava sa len na súcitiť.
10. Globálne vzdelávanie dáva hlas ľuďom, o ktorých hovorí, neprezentuje domnienky a neoverené teórie.
11. Globálne vzdelávanie používa participatívne a interaktívne metódy; nie je limitované na pasívne, frontálne učenie. V takomto prostredí sa rozvíja kritické a kreatívne myslenie, demokratický dialóg a holistický koncept vzdelávania.
12. Globálne vzdelávanie sa zameriava na budovanie vedomostí, rozvíjanie zručností a zmenu postojov; neobmedzuje sa na transfer poznatkov.

2.4 Hlavné témy globálneho vzdelávania

Paralelne s neprestajne sa meniacim globálnym prostredím, ktoré prináša nové výzvy v našom každodennom živote, je potrebné ustavične dopĺňať a upravovať aj obsah globálneho vzdelávania. **Základné tematické celky**, ktoré sú definované v rámci súčasnej stratégie globálneho vzdelávania na Slovensku:

Chudoba a hlad - v súčasnosti sa vo všetkých svojich podobách považuje za jeden z najväčších problémov globalizovaného sveta.

Demografický vývoj vo svete - na začiatku tretieho tisícročia predstavuje populačný vývoj jeden z hlavných globálnych problémov ľudstva. Za týmito údajmi však musíme vidieť celú radu súvislostí s ekonomickými, politickými, sociálnymi, kultúrnymi či environmentálnymi problémami a tiež značné regionálne rozdiely nielen v zmenách početného stavu populácie, ale i v kvalite života a rozdieloch medzi rozvinutými a rozvojovými krajinami.

Demokracia a občianska spoločnosť – výrazný pokles volebnej účasti, ktorý naznačuje nedostatok záujmu a angažovanosti zo strany občanov narúša demokratický proces v mnohých ohľadoch jeho doterajšieho ponímania a fungovania. Táto “kríza demokracie” sa stáva novodobým problémom ľudstva.

Fair Trade - alebo spravodlivý obchod je alternatívou k bežne praktikovanému medzinárodnému obchodu. Snaží sa zlepšiť životné podmienky vylúčených a znevýhodnených výrobcov z rozvojových krajín v rámci konceptu udržateľného rozvoja. Pri nákupe a vývoze sa dbá na to, aby výrobca, vývozca a konečný predajca boli v rovnocennom postavení a o zisk sa delili spravodlivo.

Gender – pojem, ktorý sa vzťahuje na spoločensky určené postavenie žien a mužov, ktoré im prislúcha na základe ich príslušnosti k biologickému pohlaviu, je to teda súbor sociálne a kultúrne daných rozdielov medzi mužmi a ženami. Gender role sú naučené a v rámci kultúr i medzi nimi sa môžu veľmi odlišovať. Na rozdiel od biologického pohlavia sa gender role môžu zmeniť.

Globalizácia -súbor mnohých rôznorodých procesov, ktoré sú vzájomne podmienené a prepojené. Tieto procesy vytvárajú, množia, rozširujú a násobia celosvetové vzájomné závislosti a výmeny a zároveň spôsobujú, že si ľudia stále viac uvedomujú vzťahy a prepojenie medzi ľuďmi i javmi blízkymi a vzdialenými.

Humanitárna a rozvojová pomoc - nerovnováha charakterizujúca súčasný svet je výsledkom dlhého historického vývoja i niektorých procesov globalizácie, ktoré priviedli mnohé krajiny do závislosti na zahraničnej pomoci. Humanitárna pomoc predstavuje vo svojej modernej podobe predovšetkým okamžitú reakciu na katastrofu zapríčinenú prírodnými procesmi alebo ľuďmi. Rozvojová spolupráca zameriava svoju pozornosť na širšie témy, akými sú ekonomické, sociálne a kultúrne nerovnosti medzi rôznymi regiónmi dnešného sveta, najmä medzi tzv. Severom a Juhom.

Ludské práva - univerzálne práva všetkých ľudských bytostí, nezávislé od jurisdikcie alebo iných faktorov ako sú etnický pôvod, národnosť, náboženstvo, pohlavie a pod. Boj proti porušovaniu ľudských práv je základnou podmienkou ľudského rozvoja.

Médiá - dnešné médiá napomáhajú udržiavať občianske hnutia a prispievajú k lepšie informovanej spoločnosti. Posilňujú tiež zmysel pre globálnu solidaritu, bez ktorej by sa len ťažko formovala globálna etika.

Menšiny, utečenci a migrácia - špecifické problémy s menšinami vznikajú v politickej, ekonomickej, kultúrnej i psychologickovej rovine, utečenci a migrácia sú jednou z dôležitých tém, ktorá sa nás bezprostredne dotýka. V rámci globálneho vzdelávania sa kladie dôraz nielen na samotný fakt migrácie, ale aj na príčiny a následky migrácie.

Miléniové rozvojové ciele - eliminácia extrémnej chudoby a hladu, dosiahnuť základné vzdelanie pre všetky deti, presadiť rodovú rovnosť a posilniť postavenie žien, zníženie detskej úmrtnosti, zlepšenie zdravia matiek, bojovať proti HIV/AIDS, malárii a ďalším chorobám, zabezpečiť udržateľnosť životného prostredia, vytvoriť globálne partnerstvo pre rozvoj.

Svetový obchod a dlh - prepájanie trhov, globálny obeh informácií, tovarov a financií, presúvanie kapitálu z jedného kontinentu na druhý, hľadanie najvýhodnejších podmienok pre výrobu na celom svete, prevážanie surovín a výrobkov z jedného konca sveta na druhý. Jedným z najpálčivejších problémov, ktorý sužuje málo rozvinuté krajiny, je astronomická zadlženosť. Dlhy ohrozujú samotnú existenciu mnohých štátov.

Vojnové konflikty a terorizmus - významnou príčinou konfliktov naďalej ostávajú ekonomické dôvody, v poslednom období je alarmujúcim typ konfliktu, ktorý sa objavuje na globálnej úrovni - terorizmus.

Vzdelanie – v stále zložitejšom svete vo všetkých oblastiach dramaticky rastie úloha vzdelania ako celoživotného procesu a neformálneho vzdelávania. Nemyslí sa tým len vzdelanie vyššie, ale predovšetkým vzdelanie základné, ktoré mnohým ľuďom na svete nie je dostupné. Vzdelanie je základným predpokladom rozvoja jednotlivca i spoločnosti.

Xenofóbia a diskriminácia vs. tolerancia a multikulturalizmus - xenofóbia a rôzne formy diskriminácie sú častým zdrojom porušovania ľudských práv, násilia a konfliktov v súčasnom svete. Multikulturalizmus je koncept, ktorý hovorí o formách spolužitia rôznych sociokultúrnych skupín vedľa seba. Toleranciu chápeme ako duchovný postoj, ktorý každému dáva slobodu vyjadrovať názory a postoje, odlišné od názorov druhých.

Zdravie - ľudské zdravie je kľúčovým predpokladom pre priaznivý sociálny, ekonomický i kultúrny vývoj jedincov i celej spoločnosti. Nerovnomerné rozdelenie súčasného sveta sa odráža i v oblasti zdravia a starostlivosti o neho.

Životné prostredie – a ľudia fungujú vo vzájomne podmienenom vzťahu: všetky ľudské aktivity vplývajú na životné prostredie a ono vplýva na ich životy. Zhoršujúci sa stav životného prostredia priamo súvisí s globálnymi problémami dnešného sveta.

3 VYUČOVACIE HODINY

Všetky nižšie uvedené vyučovacie hodiny majú rovnakú štruktúru. Je uvedený ročník (v každom ročníku je to jedna vyučovacia hodina), tematický celok a téma vyučovacieho predmetu i globálneho vzdelávania (v každom ročníku je iná téma globálneho vzdelávania – témy globálneho vzdelávania sú v stručnosti popísané v kapitole 2.4), čas (všetky ukážky sú pripravované na štandardnú 45 minútovú vyučovaciu hodinu), medzipredmetové vzťahy (ja som aj vzhľadom na svoju aprobáciu využívala najmä prepojenie s dejepisom a geografiou), pomôcky, ciele a samotný priebeh vyučovacej hodiny (stratégia učenia EUR - evokácia – uvedomenie – reflexia, trojfázový model učenia) a poznámka.

S výnimkou 9. ročníka, kde som pracovala s textom v učebnici literárnej výchovy, som v ostatných ročníkoch použila iný text preberaného literárneho žánru (všetky tieto texty sú uvedené v prílohe).

Vyučovacia hodina „...nadobudnúť krásu cez pieseň“

Ročník: piaty

Tematický celok: Ľudové piesne

Téma: Zbojnícke, vojenské, regrútske, obradové ... piesne

Téma GV: Multikulturalizmus

Čas: 45 minút

Medzipredmetové vzťahy: hudobná výchova, geografia, dejepis

Pomôcky: texty piesni, tabuľa, počítač alebo DVD prehrávač, ukážky ľudových piesní, mapa Európy, farebné papieriky - modré, žlté, zelené, červené, vrecúško

Ciele:

- vedieť vysvetliť pojem ľudová pieseň,
- rozoznávať ľudové piesne rôznych národností a etník, ktoré žili a žijú na území dnešného Slovenska,
- vedieť vymenovať tradičné a nové menšiny na Slovensku,
- akceptovať rozmanitosť a mnohorakosť v kultúrnych prejavoch.

Evokácia – 5 minút

- V úvode som žiakom pustila krátke ukážky ľudových piesní rôznych národov (ani jedna ukážka nebola z územia Slovenska).
- Po odznení ukážok nasledoval krátky rozhovor spojený s orientáciou na mape:
Aký typ hudby sme počúvali?
Čo je to ľudová pieseň?
Boli to slovenské ľudové piesne?
Z akých štátov tieto ľudové piesne boli? (samolepiacimi farebnými papierikmi - modré žiaci označili tie štáty na mape, z ktorých boli uvedené ukážky ľudových piesní)

Uvedomenie – 30 minút

- Rozdelila som žiakov do troch skupín podľa farby papierika, ktorý si žiak vytiahol z vrecúška.
- Každá skupina dostala text jednej z piesní (v nemeckom, rusínskom a židovskom jazyku v origináli aj v preklade, texty piesní sú v prílohe 1-3) a požiadala som žiakov, aby si ho prečítali a skúsili spoločne prísť na čo najviac informácií o pôvode piesne, období jej vzniku, význame a pod.
- Nechala som každú skupinu prečítať ukážku z danej piesne, krátko odprezentovať svoje domnienky, na mapu Európy pripnúť farebný papierik ich skupiny na územie, z ktorého podľa nich pieseň pochádza.
- Potom som každej skupine dodala nasledujúcu informáciu:
Nemecká – Brüder das Glas zur Hand (stará banícka pieseň z Banskej Štiavnice)
Rusínska – A čija to chyža (rusínska ľudová pieseň zo severovýchodného Slovenska)
Židovská – Kol ha'olam kulo (autor: rabín Nachman z Bratislavi z konca 18.storočia)
- Po odovzdaní informácie som sa opýtala, či dôjde k zmene umiestenia farebných papierikov na mape. (Žiaci premiestnia farebné papieriky svojich piesní na územie Slovenska.)
- Následne som iniciovala diskusiu v triede otázkami, ktoré pomohli žiakom vnímať multikultúrnosť Slovenska. Otázky k jednotlivým piesňam:

Nemecká – Brüder das Glas zur Hand (stará banícka pieseň z Banskej Štiavnice)

Ako to, že táto pieseň pochádza z Banskej Štiavnice?

V ktorom období prišlo nemecké obyvateľstvo na slovenské územie?

Prečo sa práve na strednom Slovensku usadili Nemci? Žijú tam ešte?

V ktorých iných častiach Slovenska žilo/žije nemecké obyvateľstvo?

Rusínska – A čija to chyža (rusínska ľudová)

Kedy a prečo sa Rusíni usadili na Slovensku?

V ktorých ďalších okolitých krajinách žijú Rusíni?

Židovská – Kol ha'olam kulo (autor: rabín Nachman z Bratislavi z konca 18.storočia)

Nachádza sa v našom okolí synagóga?

Reflexia – 10 minút

Nadviazala som so žiakmi na historické aj aktuálne multikultúrne dianie na Slovensku.

- Aké ďalšie menšiny žijúce na Slovensku poznáte okrem týchto troch? (Zapisovali sme ich na tabuľu do dvoch stĺpcov, do jedného tradičné menšiny, do druhého nové menšiny.)

- Poznate lepšie kultúru tradičných alebo nových menšín? Čo o týchto kultúrach viete?

(hudba, umelecký prejav, typické hudobné nástroje, symboly atď.)

- Čo viete o podmienkach, ktoré majú na Slovensku menšiny?

Domáca úloha

Predstavte si, že píšete pre hudobný magazín článok o nových menšinách – čo všetko by vás zaujímalo? Na čo by ste sa chceli spýtať pri interview k článku?

Poznámka

Uvedenie trvalo dlhšie ako naplánovaných 30 minút, nakoľko diskusia k jednotlivým piesňam bola veľmi obsiahla, žiakov zaujímalo historické pozadie príchodu jednotlivých etníc na naše územie. Mali mnoho doplňujúcich otázok. Odpoveď na jednu vzápätí priniesla ďalšie. Z tohto dôvodu sme v reflexii stihli iba prvú otázku. Vzhľadom na záujem zo strany žiakov som tejto problematike venovala aj ďalšiu vyučovaciu hodinu, ktorú som začala prezentáciou domácej úlohy a pokračovali sme v otázkach z reflexie.

Vyučovacia hodina „ A po nás potopa? “

Ročník: šiesty

Tematický celok: Báj

Téma: Upevňovanie vedomostí – Potopa, grécka báj.

Téma GV: Životné prostredie

Čas: 45 minút

Medzipredmetové vzťahy: geografia, náboženstvo

Pomôcky: text báje, mapa

Ciele:

- vie reprodukovať definíciu pojmu báj,
- vie vyhľadať postavy v báji,
- vie hľadať súvislosti v javoch týkajúcich sa životného prostredia,
- vie zaujať stanovisko, vyjadriť názor na danú tému,
- vie uviesť argumenty na podporu svojho stanoviska, obhajovať svoje stanovisko,
- vie kriticky analyzovať protiargumenty,
- je schopný/á zmeniť svoj názor na základe predložených argumentov.

Evokácia – 5 minút

- Začala som hodinu otázkami pre žiakov:
Čo je mytológia ?
Aké je synonymum k slovu mýtus?
Čo sú báje – mýty?
O čom báje - mýty ?
Báje akých národov sme čítali? (farebne vyznačte na mape)

Uvedenie – 25 minút

- Rozdala som žiakom text (príloha 4). Každý žiak si individuálne prečítal text.
- Nasledovala diskusia k textu:
Aký národ vytvoril túto báj?
Máme už na mape vyznačenú túto krajinu?
Aké postavy vystupujú v tomto literárnom diele?
O akej udalosti báj hovorí?
Poznate aj iné literárne dielo, ktoré by hovorilo o tejto udalosti?
Porovnajte tieto literárne diela, čo je v nich spoločné a čo odlišné?
Aj v dnešných dňoch sa vo svete vyskytujú potopy/záplavy?
Aké iné prírodné katastrofy poznáte?

- Potom som nastolila diskusnú otázku: „Dochádza k prírodným katastrofám aj vplyvom činnosti človeka – áno, alebo nie?“
- Nechala som žiakov, aby danú otázku zodpovedali individuálne.
- Vyzvala som žiakov, aby napísali čo najpresvedčivejšie argumenty, ktoré podporujú ich stanovisko.
- Potom som požiadala žiakov, ktorí podporujú stanovisko ÁNO, aby šli do jedného kúta, a tých, čo podporujú stanovisko NIE, aby šli do druhého kúta. Nerozhodní nech ostanú v strede miestnosti, resp. bližšie k možnosti ÁNO alebo k možnosti NIE, podľa toho, k čomu inklinujú .
Účastníci v každej skupine prehodnotili argumenty, ktorými podporili svoje stanovisko – dohodli sa na najpresvedčivejších.
- Nasledovala diskusia, v ktorej skupiny vysvetlili svoje stanoviská a uviedli najdôležitejšie argumenty na ich podporu. Diskusiu som viedla tak, aby každá skupina mala rovnaký čas na argumentáciu.

Reflexia – 15 minút

- Diskusia
Ako sa vám pracovalo v skupine? Boli vaše argumenty rešpektované?
Nachádzali ste argumenty na podporu svojho stanoviska ľahko, alebo ťažko?
Je potrebné pre život vedieť vyjadriť svoj názor a podporiť ho argumentmi?
Je prejavom „slabosti“ zmeniť svoj názor (prejsť do druhej skupiny)?
Je dôležité, aby človek ochraňoval životné prostredie?
Akým spôsobom môžeme ochraňovať životné prostredie?

Domáca úloha

Napíšte, čo by sa dalo vylepšiť vo Vašej domácnosti alebo v škole tak, aby sme šetrili životné prostredie?

Poznámka

Vzhľadom na to, že žiaci sú iba šiestaci, najzložitejšou časťou bolo prehodnotenie argumentov a dohoda o najpresvedčivejších – tu bola pri obidvoch skupinách potrebná moja spolupráca. Rovnako ťažko hľadali odpovede na prvé štyri otázky v rámci reflexie. Bolo by dobré vyčleniť na túto hodinu vyššiu časovú dotáciu aspoň o 15 minút.

Vyučovacia hodina „Príbeh čokolády“

Ročník: siedmy

Tematický celok: Umelecká literatúra v próze

Téma: Detský hrdina v literatúre – prezentácia projektov - Príbeh čokolády

Téma GV: Ľudské práva – práva detí

Čas: 45 minút

Medzipredmetové vzťahy: občianska náuka, dejepis

Pomôcky: kartičky s obrázkami loptička, kniha, rozprávajúci sa ľudia, deti v rodine, jedlo na tanieri, výťah s obrázkami detskej práce, text Príbeh čokolády, atlas (mapa),

Ciele:

- vedieť odlíšiť poéziu od prózy,
- dokáže zostaviť dejovú osnovu,

- vyhľadať kľúčové slová,
- vie prezentovať svoju prácu a pri prezentácii dodržiava základné normy správania,
- poukáže na vzájomnú prepojenosť detskej práce a životného štýlu krajín Severu a Juhu.

Evokácia – 5 minút

- Žiakov som rozdelila do piatich skupín pomocou ťahania kartičiek s obrázkami, na ktorých bola loptička, kniha, rozprávajúci sa ľudia, deti v rodine, jedlo na tanieri.
- Každé skupine som rozdala jeden výtlačok s obrázkami detskej práce (je tu možnosť obrázky premietnuť cez dataprojektor). Úlohou žiakov v tejto aktivite s názvom „Votrelc“ (na stiahnutie na stránke: www.clovekvohrozeni.sk/metodicke-prirucky) bolo čo najrýchlejšie zistiť, ktorý obrázok nepatrí do skupiny. Ako náhle mala skupina odpoveď, jej zástupca zdvihol ruku.
- Po tom, ako sa všetky skupiny prihlásili, resp. uplynuli 3 minúty, skontrolovali sme spoločne výsledky. Všetky skupiny odhalili, že „votrelcom“ je obrázok detí, ktoré hrajú futbal (pretože na desiatich obrázkoch deti pracujú, na jedenástom sa hrajú).

Uvedomenie – 15 minút

- Rozdala som žiakom text Príbeh čokolády a text o detskej práci (oba texty v prílohe 5, 6). Individuálne čítanie.
- Úlohy k textu – žiaci si zapisovali individuálne do zošita.
Uvedené texty sú poetické alebo prozaické?
Vypíšte z prvého textu kľúčové slová a zostavte dejovú osnovu.
Charakterizujte podľa prvého textu hrdinov príbehu.
V ktorom období sa tento príbeh odohrával.
V ktorej časti sveta je najviac detských robotníkov?
Ktorý sektor má najväčší podiel detskej práce?
- Nasledovala prezentácia odpovedí.

Reflexia – 25 minút

Nasledovala diskusia so žiakmi o téme pomocou týchto otázok:

- Aké práce vykonávate vy? Za akým účelom?
- Ako ste sa cítili pri čítaní oboch textov?
- Pripomeňte si obrázky rozdeľovania do skupín. Čo symbolizovali: loptička (právo na odpočinok), knihy (právo na vzdelanie), rozprávajúci sa ľudia (právo na slobody prejavu), deti v rodine (právo na rodinu), jedlo na tanieri (právo na dôstojný život).
- Ako tieto práva nazývame? Ako súvisia ľudské práva, práva dieťaťa s detskou prácou?
- Už ste sa niekedy pred touto hodinou stretli s pojmom „detská práca“? V akých súvislostiach? Čo vám prvé napadne, keď tento pojem počujete?
- Prečo asi deti v daných krajinách pracujú?
- Aký to má dopad na ich život?
- Ako by ste riešili problém detskej práce?

Poznámka

Vyučovacie hodina bola náročná na čas. Bolo by vhodnejšie úlohy k textu v uvedomení robiť frontálne, tým by sa ušetril čas vymedzený na prezentáciu odpovedí. Pre lepšiu názornosť by bola vhodná aj úloha o nájdení krajín, kde sa prvý príbeh odohráva na mape alebo v atlase.

Je možnosť využiť na hodine iba prvý text a iba otázky týkajúce sa tohto textu. Do vyučovacej hodiny sa dá vhodne zaradiť aj prezentácia o detskej práci „Detska_praca.ppt“, ktorá je voľne dostupná na stránke www.clovekvohrozeni.sk/metodicke-prirucky.

Vyučovacia hodina „V „cudzej“ koži“

Ročník: ôsmy

Tematický celok: Próza. Zo života mladých ľudí.

Téma: Popoluška naopak

Téma GV: Gender

Čas: 45 minút

Medzipredmetové vzťahy: občianska náuka

Pomôcky: tabuľa, text rozprávky

Ciele:

- vysvetliť definíciu pojmu epika,
- zaradiť prečítaný text k epickým žánrom,
- rozvíjať schopnosť hľadať súvislosti, vytvoriť si vlastný názor,
- rozvíjať schopnosť empatie – vcítiť sa do postavenia inej osoby,
- vzájomne spolupracovať, deliť si úlohy, niest' zodpovednosť,
- odhaliť stereotypné roly a vlastnosti.

Evokácia – 5 minút

Týždeň pred plánovanou aktivitou som zadala žiakom úlohu, aby pozorovali a spočítali koľko času denne strávia pri domácich prácach ich rodičia. Čas v minútach zaznamenávajú podľa jednotlivých dní do zošita.

- V úvode hodiny som žiakov rozdelila do 4-členných skupín (podľa abecedy). Každá skupina si zvolila svojho hovorcu. Úlohou jednotlivých skupín bolo odhadnúť, koľko času denne v priemere strávi domácimi prácami mama a koľko otec.
- Odhady jednotlivých skupín sme napísali na tabuľu. Na tabuľu sme zapísali aj skutočné údaje, ktoré žiaci získali domácim pozorovaním počas predchádzajúceho týždňa. Porovnali sme odhady žiakov so skutočnými údajmi.

Uvedomenie– 25 minút

- Žiakom som rozdala text (príloha 7). Individuálne čítanie.
- Po prečítaní textu žiaci odpovedali na otázky:
Zarad'te prečítaný text k príslušnému literárnemu druhu.
Na základe čoho ste tento text zaradili k epike?
K akému epickému žánru text patrí?
Čo Vás v tomto texte zaujalo, prekvapilo, bolo netradičné, nezvyčajné? Prečo?

- Potom som rozdelila žiakov na skupiny podľa pohlaví. Každá skupina pracovala na zadaní: „Predstavte si, že ste sa ráno zobudili a keď ste vošli do kúpeľne, zistili ste, že ste sa zo záhadných dôvodov premenili z dievčaťa na chlapca alebo naopak, z chlapca na dievča. Neviete, ako dlho bude táto premena trvať. Čo urobíte? Ako sa budete správať v rodine, v škole, na tréningu, na diskotéke? Chceli by ste si vyskúšať niečo, čo ste nemohli, kým ste boli dievčaťom/chlapcom? Čo vám dovoľuje táto zmena robiť inak ako doteraz? Čo sa vám na vašom terajšom stave páči?“
- Následná prezentáciou nápadov.

Reflexia - 15 minút

- Na záver hodiny som diskutovala so žiakmi o nasledovných otázkach:
Myslíte si vy osobne, že v dnešnej dobe je vždy a všade zabezpečená rodová rovnosť? Prečo áno/nie?
Sú pri rodovej nerovnosti porušované ľudské práva? Prečo áno/nie?
Pocítili ste už aj niekedy na vlastnej koži/boli ste osobne svedkom nerovnosti mužov a žien v našej spoločnosti? Kde? V akých situáciách?
Ako by sa dalo zabrániť týmto rozdielom?
Aké rozdelenie domácich prác by bolo podľa vás férové?
Ako si predstavujete vy rozdelenie domácich prác vo vašej budúcej domácnosti?
Aká je momentálna situácia ohľadom materskej a rodičovskej dovolenky na Slovensku? Umožňuje náš štát otcom ostať doma s dieťaťom v rámci otcovskej dovolenky?

Poznámka

Ak sa v triede nachádzajú žiaci z neúplnej rodiny, je potrebné preformulovať domácu úlohu a zamerať pozorovanie na členov rodiny: muž/žena. vnímanie mužskej a ženskej roly je niečo, s čím sa dennodenne stretávajú.

V uvedení je dobré upozorniť žiakov na to, že niekedy sa nám veci môžu zdať zvláštne – najmä vtedy, ak sa líšia od našich každodenných skúseností a očakávaní a vysvetliť im, že naše očakávania toho, ako by sa mali muži a ženy správať, sa líšia od krajiny ku krajine, od komunity ku komunitě a dokonca aj od rodiny k rodine.

V uvedení po odpovediach na otázky môžeme zaradiť iné zadanie, napr. požiadať žiakov, aby porozmýšľali nad inými príbehmi alebo filmami, v ktorých dievčatá a chlapci majú netradičné roly a vlastnosti, resp. aby sa pokúsili inú rozprávku zmeniť podobným spôsobom.

Vyučovacia hodina „Ako divé husi“

Ročník: deviaty

Tematický celok: Historický román

Téma: A. Ferko, V. Ferko: Ako divé husi

Téma GV: Migrácia

Čas: 45 minút

Medzipredmetové vzťahy: dejepis, občianska výchova

Pomôcky: tabuľa, učebnica, pracovný list, fotografie, mapa

Ciele:

- samostatne a bez prípravy správne, plynule a nahlas číta prozaický text, ktorého obsah, štýl a jazyk sú primerané jeho jazykovej úrovni a skúsenostiam a dokáže

prispôbiť rýchlosť čítania tomu, aby mohol, čo najefektívnejšie pochopiť význam prozaického textu;

- sformuluje subjektívne hodnotenie prečítaného textu a vie ho primerane obhajovať, pri obhajobe názoru dodržiava pravidlá spoločenskej komunikácie
- určí a charakterizuje hlavné a vedľajšie postavy v literárnom texte,
- vie analyzovať príčiny migrácie v minulosti a prítomnosti.

Evokácia – 10 minút

- Žiakom som ukázala fotografie (príloha 8) významných svetových osobností (môžu sa premietnuť aj cez dataprojektor) a opýtala som sa ich, či vedia ako sa tieto osobnosti volajú a z akého dôvodu sú známi vo svete.
- Po odhalení identity som sa opýtala, či majú tieto osobnosti niečo spoločné a ak áno, tak čo (všetci migranti).
- Následne bol krátky rozhovor o tom, kto to sú migranti a z akých dôvodov ľudia migrovali a migrujú. Odpovede o dôvodoch migrácie žiaci zaznamenávali do myšlienkovej mapy.

Uvedomenie– 15 minút

- Potom som žiakom rozdala na individuálne vypracovanie pracovný list (príloha č.9) k ukážke v učebnici literatúry pre 9. ročník z románu A. Ferka, V. Ferka: Ako divé husi (text ukážky sme čítali na predchádzajúcej hodine, avšak žiaci na môžu pri vypracovaní pracovného listu pracovať s učebnicou).
- Prezentácia žiackej práce.

Reflexia - 20 minút

- V reflexii som nadviazala na ukážku a pracovný list a diskutovali sme o nasledovných otázkach:
V ukážke niektorí členovia rodiny Kypúsovcov migrujú, prečo?
Do akých krajín najčastejšie migrovali Slováci v minulosti?
Do akých dnes?
Aké dôvody na migráciu mali Slováci v minulosti a aké dnes?
Čo by Vás prinútilo odísť zo Slovenska do inej krajiny?
Máte informácie o tom, ako sú Slováci v cudzine vnímaní?
Akí cudzinci sú ako migranti na Slovensku? Z akých dôvodov? Za akých podmienok? Ako sú vnímaní? Prečo?
Čo by sme mohli urobiť, aby sme sa im pomohli adaptovať na nové prostredie?
Čo by sme privítali my, keby sme prišli ako migranti do cudzej krajiny?

Poznámka

Pri tejto vyučovacej hodine, pravdepodobne aj vzhľadom na to, že literárny text bol žiakom už známy (na tejto ukážke sú v TVVP vyčlenené 2 vyučovacie hodiny, na predchádzajúcej hodine žiaci text čítali a robili spoločnú interpretáciu) a tiež aj na to, že žiaci v deviatom ročníku majú väčšie komunikačné schopnosti, som so všetkých tu uvedených ukážok pocítovala najmenej časový limit 45 minútovej vyučovacej hodiny.

ZÁVER

Globalizácia je jav, s ktorým sa stretávame v súčasnosti a ktorý nás bude sprevádzať aj v budúcnosti. Vyrovnáť sa s úlohami, ktoré vyplývajú z nových podmienok na svete (v súčasnosti prebiehajúca celosvetová ekonomická kríza, nárast nezamestnanosti, prehĺbujúca sa chudoba v mnohých krajinách, klimatické zmeny, konflikty a nepokoje vo svete, hroziaca pandémia nového druhu chrípky) nie je jednoduché pre žiadneho človeka.

Byť pripravený na nové výzvy znamená vedieť viac o problémoch, diskutovať o nich, hľadať nové riešenia, zaujať stanovisko, vyjadriť názor a zapojiť sa aktívne do poskytovania pomoci tým, ktorí to najviac potrebujú.

Úlohou globálneho vzdelávania je prostredníctvom rôznych aktivít a zážitkového učenia postupne nenásilnou formou oboznamovať deti už od najmladšieho školského veku s globálnymi problémami ľudstva a vychovávať z nich aktívnych, uvedomelých občanov svojej krajiny, ktorí budú pripravení riešiť úlohy, pred ktoré ich život postaví.

Táto práca by mala prispieť k sprístupneniu problematiky globálneho vzdelávania učiteľom slovenského jazyka a literatúry na nižšom strednom vzdelávaní a poskytnúť im materiál pre ich edukačnú činnosť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. Gáľlová, L.- Holáková, D. 2004. Cestujeme po Európe. PLUTO, spol. s.r.o., Bratislava. 2004. ISBN 80-968820-3-1
2. Hipš, J.- Ďurišová, P. 2006. Svet je len jeden. Príručka globálneho rozvojového vzdelávania. Metodicko-pedagogické centrum Bratislavského kraja v Bratislave v spolupráci s Centrom environmentálnej a etickej výchovy Živica, Bratislava. 2006. ISBN 80-968-989-5-7
3. Lysý, J. /Ed./ 2007. Globálne rozvojové vzdelávanie (učebné texty). Album, Bratislava. 2007. ISBN 978-80-968667-7-9
4. Pike, G. - Selby, D. 1994. Globální výchova. Grada, Praha. 1994 ISBN 80-85623-98-6
5. Pike, G. - Selby, D. 2000. Cvičení a hry pro globální výchovu 1. Portál, Praha. 2000. ISBN80-7178-369-2
6. Suchožová, E. 2007. Globálne rozvojové vzdelávanie v edukačnej praxi ZŠ. Metodicko-pedagogické centrum v Prešove, Prešov. 2007. ISBN 978-80-8045-505-7
7. Zajac, L. – Návojský, A., 2006. Jeden svet na školách, metodická príručka pre učiteľov základných a stredných škôl. Metodicko-pedagogické centrum v Prešove, Rokus, Prešov. 2006. ISBN 80-8045-441-8 69
8. Nádvorník, O. –Volfová, A., /Ed./. 2004. Společný svět. Člověk v tísní, Praha. 2004. ISBN 80-903510-0-X

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 Brüder das Glas zur Hand – text piesne

Príloha 2 A čija to chyža –text piesne

Príloha 3 Kol Ha'olam kulo – text piesne

Príloha 4 Potopa (grécka báj) – text

Príloha 5 Príbeh čokolády – text

Príloha 6 Detská práca – text

Príloha 7 Popoluška naopak - text

Príloha 8 Fotografie

Príloha 9 Pracovný list

Brüder das Glas zur Hand

Brüder das Glas zur Hand
Brüder das |: Glas zur Hand :|,
und gefüllt |: bis zum Rand :|,
und ausgeleert.
Dann tön' es in der Rund,
aus unser aller Mund:
|: wie es in der Schemnitz geht,
wenn man den Jux versteht.
Und nun stoßt an,
Brüder, Glück auf! :|
Wir müssen viel studier'n,
und Papier verschmieren
und schwitzen auch.
Drum sind wir weit und breit
nur als gelehrte Leut'
|: ringsrum im ganzen Land
nur allzuwohl bekannt.
Und nun stoßt an,
Brüder, Glück auf! :|

Bratia pozdvihnime čaše
(voľný preklad)

Bratia a pozdvihnime čaše
naplnené až po okraj
a vypráznené.
Potom znie v našom kruhu
zo všetkých našich úst,
ako sa vodí v Štiavnici,
keď sa rozumie žartom.
A teraz si štrngnite,
Bratia a, na šťast'astie!
Musíme veľa študovať
a papier zamazať
a aj sa potiť.
preto sme široko – ďaleko
ako ľudia učení
dookola po celej krajine
až príliš dobre známi.
A teraz si štrngnite,
bratia a, na šťastie!

http://www.lieder-archiv.de/brueder_das_glas_zur_hand-notenblatt_600543.html

A čija to chyža

A čija to chyža, stojit na dolini,
čije to divčatko, šyje na mašyni.
Mašyna čerkoče a divčatko plače,
vernij sja mi vernij, mij milyj kozače.
Nevernus, nevernus, bo nemam ku komu,
zochabyv ja divča a sam neznam komu.
Jak my sja l'ubili, suchy verby cvili,
jak my perestali, zeleny zivjali.
Jak my sja l'ubili, rybko moja rybko,
teper sja na tebe posmotryti brytko.
A čija to chyža, stojit na dolini,
čije to divčatko, šyje na mašyni.

A čí je to dom

(vol'ný preklad)

A čí je to dom, čo stojí v doline,
čie je to dievčatko, čo šije na stroji.
Stroj hrkoce a dievčatko plače,
vrát' sa mi vrát', môj milý mládenec.
Nevrátim sa, nevráti m, lebo nemám ku komu,
nechal som ja dievča, a sám neviem komu.
Ked' sme sa l'úbili, suché vrby kvitli,
ked' sme sa prestali, zelené zvädli.
Ked' sme sa l'úbili, rybka moja rybka,
teraz sa na teba pozerám škaredo.
A čí je to dom, čo stojí v doline,
čie je to dievčatko, čo šije na stroji.

http://projekty.infovek.sk/pesnickyy/html_txt/a/a036.htm

Kol Ha'olam kulo

Kol Ha'olam kulo
Gesher Tsar me'od
Gesher Tsar me'od
Gesher Tsar me'od
Kol Ha'olam kulo
Gesher Tsar me'od
Gesher Tsar me'od.
Veha'ikar Veha'ikar
Lo lefached
Lo lefached klal.
Veha'ikar Veha'ikar
Lo lefached klal.

(originálny zápis)

לְכ וְעַה מֶלֶךְ לְכ ו
רְשֵׁי רַצ דְּאָמ
רְשֵׁי רַצ דְּאָמ
רְשֵׁי רַצ דְּאָמ
לְכ וְעַה מֶלֶךְ לְכ ו
רְשֵׁי רַצ דְּאָמ
רְשֵׁי רַצ דְּאָמ.
רְקַעְהוּ רְקַעְהוּ
אֵל דְּחַפֵּל
אֵל דְּחַפֵּל לְלֵכ.
רְקַעְהוּ רְקַעְהוּ
אֵל דְּחַפֵּל לְלֵכ

Celý šíry svet
(vol'ný preklad)

Celý šíry svet
Je veľmi úzky most
Je veľmi úzky most
Je veľmi úzky most
Celý šíry svet
Je veľmi úzky most
Je veľmi úzky most
Dobre si však zapamätaj
Nesmieš sa báť
Vôbec sa nesmieš báť
Dobre si však zapamätaj
Vôbec sa nesmieš báť

<http://www.hebrewsongs.com/song-kolhaolamkulo.htm>

P O T O P A
(grécka báj - ukážka)

K vládcovi bohov Diovi sa doniesli chýry, akí sú ľudia skazení a ako sa nešťtia ani zločinov. Povedal si, že zostúpi na zem. Chcel sa na vlastné oči presvedčiť. S ľútosťou a rozhorčením videl všade, kde sa na svojej púti dostal, že ľudia sú ešte horší, než o tom rozprávali chýry. Jeden druhého okrádal a pritom mu luhal do očí, hostitelia prepadali svojich hostí v spánku a zabíjali ich, deti sa tešili na smrť svojich rodičov a s túžbou očakávali dedičstvo, ženy varili jedy svojim mužom a brat napínal luk proti bratovi.

Zeus sa vrátil na nebesá a zvolal snem bohov. Len čo sa zhromaždili, zahrnel hlas vládca. Rozprával im, čo na zemi videl a zažil. „Chcel som spáliť zem ohňom svojich bleskov, obávam sa však, že by sa od takého obrovského požiaru chytilo ovzdušie i širšie nebesá. Veď všetci poznáme veštbu, že príde čas, keď zem, more i nebesá vzplanú a svet zanikne v plameňoch. Preto zošlem na svet potopu a zmyjem z tváre zeme zlé skutky a nehodné ľudské pokolenie.“

A Zeus dá vypustiť z jaskyne Orkána, ktorý zamáva mokrými krídlami a vzlietne, na čele mu sedí hustá hmla a zo sivej brady mu steká dážď. Pravicom tisne a trhá temné mračná a vypúšťa vodné prívaly. Boh vôd Poseidon pomáha svojmu bratovi Diovi. Zvolá bohov všetkých riek a prikáže im, aby dali prúdom vystúpiť z brehov, aby strhávali hrádze a poslali vlny do ľudských príbytkov. A tak vystúpia rieky z riečísk a zatopia dediny i mestá, prikryjú obilie, kry i stromy a hladiny stúpajú nad strechy domov a čoskoro sa stratia pod vodou aj vrcholce veží. Ľudia sa snažia spasiť plávaním, ale dusia sa v bičujúcom daždi a iba málokomu sa podarí dosiahnuť vrcholy hôr. Čoskoro však vystúpi voda aj na vrcholce hôr a spláchnie ľudí do hlbín nového nekonečného mora. Zvedavé ryby plávajú hlboko pod hladinou v korunách stromov a prehánajú sa v domoch a chrámoch, ktorých okná a dvere vylomili rozbúrené vlny. Jelene, kance a vlci zápasia márne s vlnami a lesy obývajú delfíny. Zem sa stala jediným morom. A ne jeden vták, unavený letom padol do vody, keď si nemal kde odpočinúť.

http://svedectvo.szm.com/potopa_baj.html

Príbeh čokolády

Ali Diabate z Mali mal len jedenásť, keď ho do svojich pazúrov zlákal obchodník s otrokmi a previezol ho na kakaovú plantáž na Pobreží Slonoviny. Obchodník mu nasľuboval hory-doly. Nielenže mal dostať vytúžený bicykel, ale 150 dolármi, ktoré mal mesačne posielat' domov, mal pomôcť svojim rodičom.

Život na kakaovej farme „Le Gros“ (v preklade „Veľký muž“) však bol celkom iný ako si malý Ali predstavoval. Spolu s ostatnými robotníkmi musel pracovať od šiestej rána do pol šiestej popoludní. Balíky kakaových bôbov boli väčšie ako on sám, preto mu ich musel na hlavu nakladať niekto zo starších (či vyšších) kolegov. Vrecia boli veľmi ťažké, nechodilo sa mu s nimi dobre a často s nimi padal. To sa však nepáčilo farmárovi, ktorý ho zvykol biť dovedy, kým sa nepozviechal a nešiel aj s vrecom ďalej. Bitku od farmára však dostával tak či tak. Obviňoval ho, že nepracuje dostatočne tvrdo a bitkou mu to pripomínal. Dodnes má plno jaziev od najrôznejších prístrojov, ktoré sa na plantáži používali.

Ali a jeho spoluotroci nedostávali ani dosť jedla. Museli prežiť na pár pečených banánoch denne. Jeho tortúra sa neskončila ani po zotmení. Ali musel spolu s osemnástimi ďalšími otrokmi prespávať v miestnosti o rozlohe osem krát šesť metrov, kde si ustielali na drevených pričniciach. Aby sa neudusili, urobil im farmár v stene jediná dieru. Keďže ich farmár na noc zamykal, potrebu museli vykonávať do plechovky. Napriek týmto otrasným podmienkam sa Ali bál utiecť. Videl ako dopadli tí, ktorí sa o to pokúsili a chytili ich – vždy ich brutálne zbili pred očami ostatných. Raz sa však jednému z mladých otrokov predsa len podarilo ujsť a zalarmovať políciu.

Tá zatkla farmára a poslala chlapcov domov. Ako výplatu za osemnásť mesiacov, ktoré Ali strávil na plantáži, dostal napokon na naliehanie polície, „až“ 180 dolárov. Dnes je Ali späť pri svojej rodine. Ale rany, či už fyzické alebo psychické, mu zostali. Priznáva, že potom ako sa vrátil z otroctva, mával ešte dlho nočné mory, v ktorých ho mlátili a mlátili. Ale aj tak mal šťastie, že sa o otrokoch na plantáži dozvedeli zodpovední. Mnohé iné deti toľko šťastia nemajú a sú stále obeťou bitiek a neľudského zaobchádzania na mnohých kakaových plantážach.

<http://www.sccd-sk.org/sk/pribeh-za-cokoladou>

Detská práca je pracovná činnosť vykonávaná deťmi. V roku 2004 bolo na svete podľa údajov Medzinárodnej organizácie práce (ILO) 218 miliónov pracujúcich detí. Táto štatistika však započítava len tie deti, ktoré za svoju prácu dostávajú, i keď minimálne zaplatené. Niekoľkonásobne viacej detí však pracuje v domácnosti či na poliach zadarmo, do školy však chodiť nemôžu. 85 miliónov detí pracuje v podmienkach, ktoré ohrozujú ich zdravie a vývoj. 73 miliónov pracujúcich detí sú deti mladšie ako 10 rokov. Keďže je táto práca ilegálna, pracujú často na skrytých miestach v horších podmienkach ako bežní pracovníci. Zlé pracovné podmienky, násilie, nadčasy, odlúčenosť od rodiny, či vystavenie nebezpečným chemikáliám ako sú pesticídy, majú dopad na ich fyzický, ale hlavne psychický vývoj. V absolútnych číslach je najviac detských robotníkov v Ázii a Tichomorí – 78 miliónov. Z percentuálneho hľadiska je detská práca najviac rozšírená v subsaharskej Afrike – 21 %. Sektor s najväčším podielom detskej práce je, už tradične, **poľnohospodárstvo**, v ktorom pracuje až 59 % z nich. Rozšírenými formami detskej práce sú aj služba v domácnostiach (ťažká práca často sprevádzaná týraním a zneužívaním), ale aj prostitúcia.

<http://www.globalnevzdelavanie.sk/detska-praca-zostava-problemom>

Popoluška

Kde bolo, tam bolo, žil raz jeden nešťastný **chlapec**. Jeho **otec** zomrel a **mama** si priviedla domov iného **muža, vdovca** s dvoma **synmi**. Nevlastný **otec** nemal **chlapca** ani trochu rád. Všetky výsady a slová chvály a útechy venoval len svojim vlastným **synom**. Kupoval im **moderné** oblečenie, rozličné pochúťky a darčeky. Ale nešťastnému **chlapcovi** nikdy nič nedoniesol. Žiadne pekné oblečenie, len špinavé, roztrhané a obnosené veci po nevlastných **bratoch**. Žiadne dobroty, len zvyšky po ostatných. Žiadne výsady, dokonca ani oddych, len ťažká drina, nákupy potravín, varenie, pranie a upratovanie. Čas pre seba mal iba večer, keď **mu** dovolili sadnúť si na chvíľu do teplého popola z kuchynského kozuba.

Jedného dňa sa v dome začali kopit' nádherné nové odevy, topánky a šperky. To sa nevlastní **bratia** začali pripravovali na každoročný ples u **kráľovnej**. Neustále sa pretŕčali pred zrkadlom a chlapec im musel pomáhať s obliekaním do ich honosných odevov. Nedokázal nabrat' odvahu a spýtať sa: „A čo ja?“ Veľmi dobre vedel, že **otčim** by naňho zrúkol: „Ty!?! **Chlapče** zlatý, ty len pekne ostaň doma umývať riad, drhnúť dlážky a ustielat' svojim **bratom**. Prídu domov unavení a ospalí.“

Krátko na to, ako bratia spolu s ich otcom odišli na ples, úbohý **chlapec** si utrel slzy a povzdychol si: „Som taký nešťastný!“ Vtom miestnosť zaliala silná žiara a objavil sa **čarodejník**. „Neboj sa, **chlapče**,“ povedal. „Vietor ku mne zavial tvoje povzdychy. Viem, ako veľmi túžiš ísť na ten ples. A veruže aj pôjdeš!“ „Ale ako by som mohol ísť oblečený v týchto handrách?“ odpovedal úbohý **chlapec**. „Sluhovia ma metlami budú hnat!“ **Čarodejník** sa usmial. Mávnutím čarovného prútika vyčaroval **chlapcovi** nádherné oblečenie, to najkrajšie, aké kedy videl. A aj koč. Úbohý **chlapec** nemohol veriť vlastným očiam. „Predstavím ťa kráľovskému dvoru. O chvíľu uvidíš **princeznú**, na počesť ktorej sa tento ples koná. Tvoj zjav ju isto očarí. Ale pamätaj! Z plesu musíš odísť pred polnocou a vrátiť sa rovno domov. Vtedy kúzlo skončí. Rozumel si?“ **Chlapec** sa usmial a odpovedal: „Áno, rozumiem!“

Keď **chlapec** vstúpil do plesovej sály, všetci v miestnosti stíchli. Každý onemel v polovici vety, ušasnutý jeho eleganciou a šarmom. „Kto to tak môže byť?“ pýtali sa ľudia. Chlapcovi nevlastní **bratia** sa tiež čudovali nad tým, o koho asi ide. Ani za svet ich však nenapadlo, že to je ich nevlastný **brat**. Aj samotná **princezná** spočinula zrakom na jeho kráse. Vykročila k nemu, uklonila sa a vyzvala **ho** do tanca. Tancovala s ním celý večer a sklamala tým množstvo mladých **mužov** v sále. „Prezrad' mi, nádherný mládenec, kto si?“ pýtala sa **princezná**. Ale chudobný **chlapec** odpovedal iba nejasne: „Nezáleží na tom, kto som! Aj tak ma už nikdy neuvidíš.“

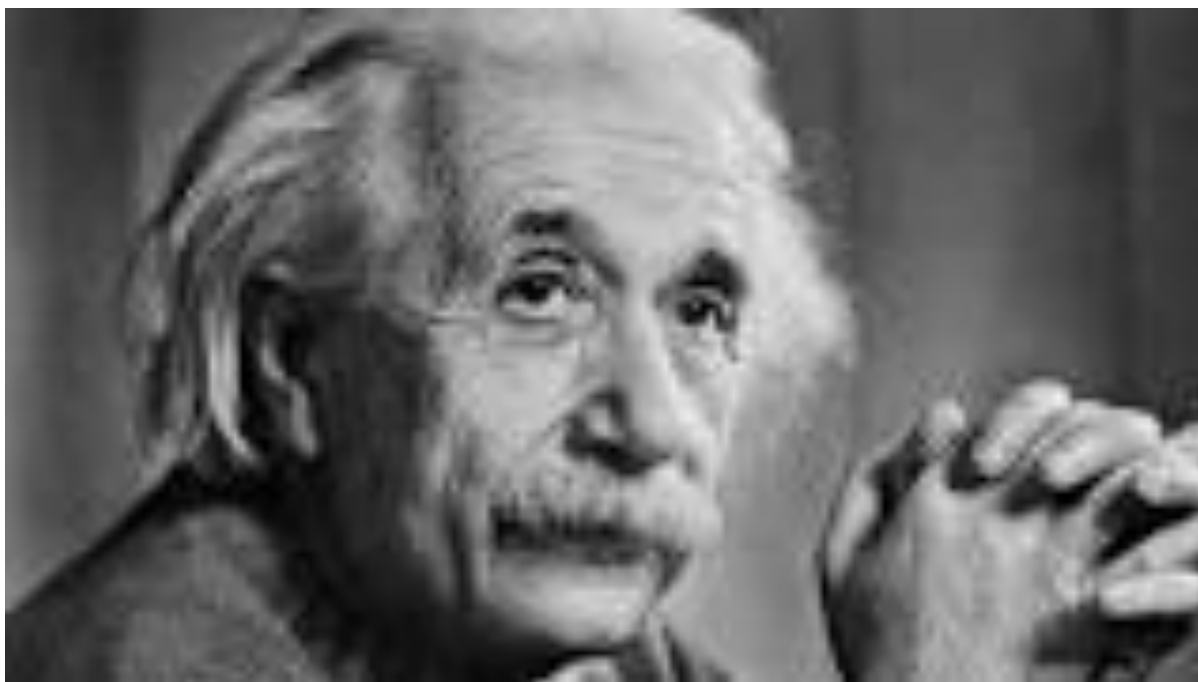
Chlapcovi sa na plese náramne páčilo, keď tu zrazu začul hodiny odbíjať polnoc! Rozpamätal sa na **čarodejníkov** slová, bez rozlúčky vykĺzol z **princezninho** náručia a rozbehol sa dole schodmi. Ako bežal, stratil jednu zo svojich tanečných topánok, ale ani na sekundu sa nezastavil, aby ju zodvihol. Ak by zaznel posledný úder hodín ohlasujúcich polnoc, bola by to katastrofa. Utekal preto ďalej, až kým nezmizol v nočnej tme.

Princezná, ktorá sa do **neho** v ten večer zaľúbila, zdvihla jeho topánku a vyhlásila, že sa vydá len za toho **muža**, ktorému topánka sadne ako uliata. Svojim **radkyniam** nakázala: „Chod'te a prived'te mi **muža**, ktorému patrí táto topánka. Nebudem mať pokoja, kým ho nenájdem!“

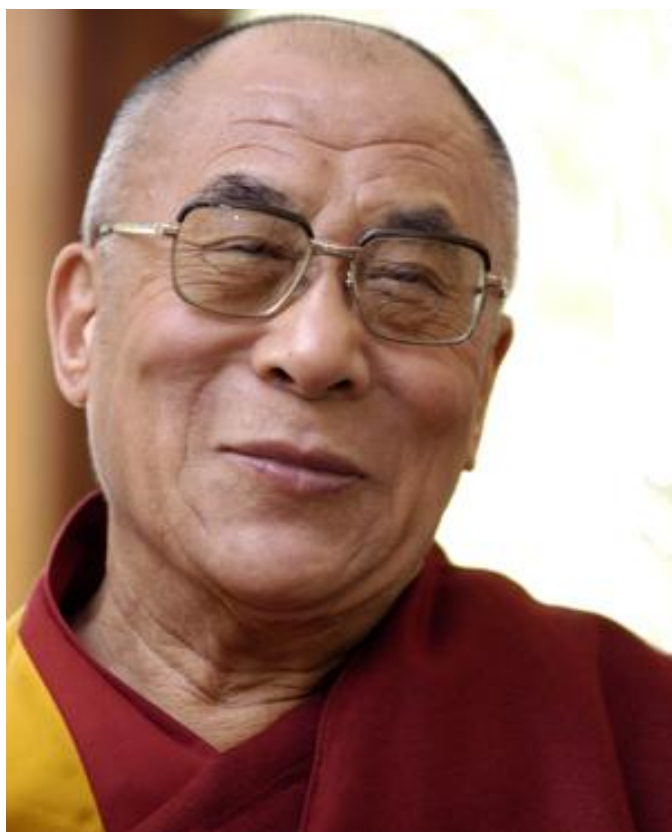
Radkyne prešli celé kráľovstvo a topánku dali vyskúšať všetkým **chlapcom**. Keď prišla **radkyňa** do domu, v ktorom býval **chlapec** so svojím nevlastným **otcom** a **bratmi**, žiadala, aby si topánku vyskúšali všetci **muži** v dome. Nevlastným **bratom** sa do topánky nevošiel ani len palec. **Radkyňa** sa opýtala, či je v dome ešte nejaký iný mladý **chlapec**, avšak **otčim** chlapca zatajil. Vtom jej pozornosť upútala mačka, ktorá ju netrpezlivo ťahala za **nohavicu** až do kuchyne. A tam v popole našla sedieť nášho úbohého **chlapca**. Radkyňa mu obula topánku. Na prekvapenie všetkých mu sadla ako uliata. „Tento špinavý **chlapec** predsa nemohol byť na plese,“ zakročil **otčim**. „Odkážte **princeznej**, že si musí zobrať jedného z mojich **synov**! Nevidíte, aký je ten **chlapec** škaredý?“ Odrazu sa objavil čarodejník a **otec** zmlkol.

„To by stačilo!“ zvolal a zdvihol svoj čarovný prútik. Zablyslo sa a **chlapec** zrazu opäť žiaril v krásnych šatách. **Otčim** a nevlastní **bratia** ostali pri pohľade na neho stáť v nemom úžase. **Radkyňa** povedala: „Nasleduj ma, krásny mladý **muž**! **Princezná** už na teba čaká so snubným prsteňom!“ **Chlapec** ju s radosťou nasledoval. O pár dní na to im s **princeznou** vystrojili svadbu a žili šťastne, až kým nepomreli.

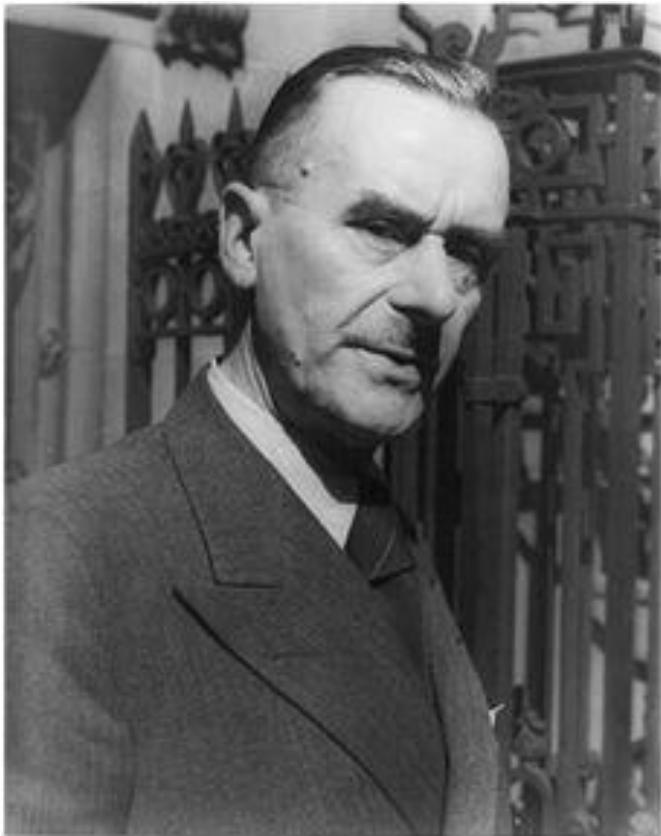
Zdroj: Popoluškine rozprávky: www.ucalgary.ca/~dkbrown/cinderella.html

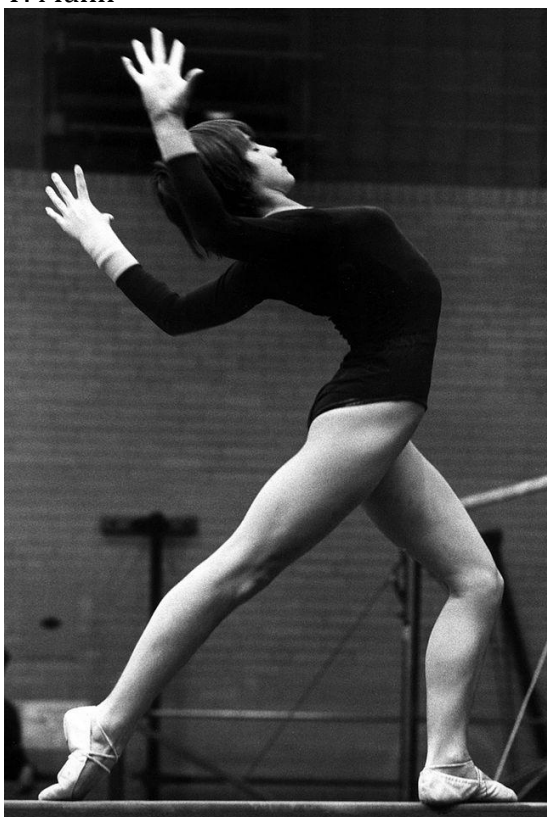
A. Einstein

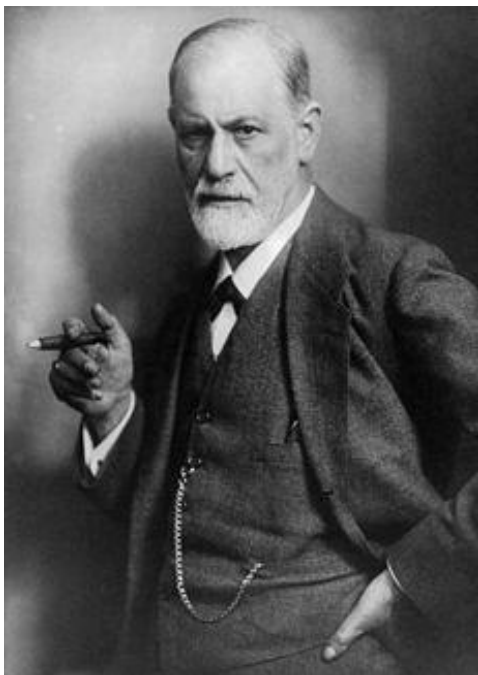
dalajláma

T. Mann

N. Comaneciová

S. Freud

E. Barrett

A. Ferko, V. Ferko

AKO DIVÉ HUSI

1. Sformulujte hlavnú myšlienku ukážky.

.....

2. Vysvetlite názov Ako divé husi.

.....

3. V akom príbuzenskom vzťahu boli drotári Juraj a Jozef Kypús?

.....

4. Čo považoval Juraj Kypús v živote za najdôležitejšie v živote?

.....

5. Ako to zdôvodňuje?

.....

6. Prečo vzal Juraj svojho syna do Viedne?

.....

7. Komu autor vkladá do úst slová, že človek žije z práce rúk a nie z prečítaných slov?

.....

8. Aký bol dôvod odchodu Juraja Kypúsa z Viedne do Rovného?

.....

9. Prečo Juraj Kypús vydil jedného zo svojich synov?

.....

10. Komu pripadla podľa testamentu Jozefova čiastka majetku?

.....

11. Aké želanie v súvislosti s vnúčatami vyslovil umierajúci drotár?

.....

12. Vysvetli vetu „Malé deti jedia chlieb, veľké srdce.“

.....